

میرجلال الدین کزازی، استاد ادبیات و زبان فارسی و شاهنامه شناس، بعد از تماشای نمایش میدانی «نبرد رستم و سهراب» در یادداشتی با عنوان «نمایش نوآیین» که در اختیار ایسنا قرار گرفته، نوشته است: «نبرد رستم و سهراب نمایشی است نوآیین که در آن، بهره جوی از توانش ها و داشته های در دسترس، کوشیده است که نمود و نشانی از جهان شاهنامه را که جهانی است شکوهمند و شگرف و شاهوار، فرایش

«نبرد رستم و سهراب» از نگاه کزازی

بیننده هتردوست، بنهد و بگسترده؛ در این تلاش بسیار باریک و دشوار، می توانیم بر آن بود که در فرجام، پدیدآوران این نمایش، در کار خویش، پیروزمند و کامگار بوده اند و به آنچه می خواسته اند پدید آورد، راه برده اند و دست یافته است. در این گونه از نمایش که پدیده ای است از روزگار نو در ایران نیز، اندک اندک روایی و گسترش می یابد، نمایش زنده، با نیرنگ های نمایشی و شگردها و ترفندهای فناوریانه که

عالیجناب فردوسی روی صحنه

در آستانه روز شعر و ادب فارسی ظرفیت های دراماتیک شاهنامه را که تاکنون در تئاتر ایران متجلی شده، بررسی کردیم

فاطمه رستمی گروه فرهنگ و هنر

توجه بزرگان سینما و تئاتر واقع شده و هر سال نمایشی بر اساس قصه های شاهنامه یا اقتباس از آن، روی صحنه رفته است. شاید به خاطر همین کشش نمایشی متن شاهنامه بوده که این اثر ادبی حتی در سایر شاخه های هنری نیز نمود یافته که شکل اجرایی آن را در قالب نقالی و پرده خوانی می توان مشاهده کرد. استفاده از بهره های فرهنگی موجود در قصه های شاهنامه به کمک ابزارهای اجرایی تئاتر، در صورتی که دارای کیفیتی فراخور این میراث ادبی باشد، بستری را برای آشنایی جوانان و مخاطبان تئاتر کشور با اسطوره های میهنی فراهم می کند و در صورتی که به اجرای فاخر با ظرفیت تجاری بینجامد، می تواند درآمدزایی قابل توجهی برای هنرمندان تئاتری ایجاد کند.

هرکسی از ظن خود یار شاهنامه شد

رویکرد نمایشنامه نویسان و کارگردانان تئاتر به شاهنامه متفاوت بوده؛ برخی به شکل کلاسیک به روایت و حماسه های شاهنامه وفادار بوده اند و برخی نیز با رویکردی مدرن به این اثر ادبی پرداخته اند. در بین هنرمندان آثار نمایشی تئاتر کشور، چهره های مطرحی در چند دهه گذشته بارها سراغ شاهنامه فردوسی رفته و داستان های جذاب آن را دستمایه اجراهای خود قرار داده اند. گرچه تعداد این هنرمندان در چند نام خلاصه نمی شود، اما می توان از زنده یاد پری صابری، حسین پارسایی، شکرخدا گودرزی، قطب الدین صادقی، بهروز غریب پور، رسول نجفیان، محمود عزیزی، سیروس همتی، مریم معترف، محمدرضا کوهستانی و... یاد کرد. هر کدام از این هنرمندان با زاویه دید متفاوت، خلاقیت هنری منحصربه فرد و اهداف خاصی، قصه های شاهنامه فردوسی را در قالب نمایش به اجرا درآورده اند.

از جادوی تئاتر تا شکوه شاهنامه در آثار حسین پارسایی

بهار ۱۴۰۲ حسین پارسایی نمایش موزیکال «هفت خان اسفندیار» را به عنوان برداشتی از شاهنامه روی صحنه برد. ویژگی مهم این اجرا، توجه به قصه های کمتر شنیده شده از شاهنامه فردوسی بود. در طول چهار دهه حتی شاهنامه پژوهان

استفاده از بهره های فرهنگی موجود در قصه های شاهنامه بستری را برای آشنایی جوانان و مخاطبان تئاتر کشور با اسطوره های میهنی فراهم می کند

هم بیشتر بر هفت خوان رستم متمرکز بودند و خیلی کم به داستان اسفندیار توجه شده بود. البته در آن اجرا، کارگردان به اصل زبان منبع اقتباس کاملاً وفادار نمانده بود و برای روایت داستان هفت خوان اسفندیار، ابتکاراتی داشت که به مذاق برخی خوش نیامد. این کارگردان پیش تر نیز تجربه اجرای نمایش های موزیکال و بهره زینه ای مانند پیونیان و اولیور توئیست را داشت و زمانی که «هفت خان اسفندیار» را روی صحنه برد، تلاش کرد در تصویرسازی این اجرا، فضایی در سطح قصه های اسطوره ای شاهنامه طراحی کند. او در عنوان نمایش هم به جای شکل معمول املائی «خوان» از «خان» استفاده کرد، گرچه اهل نظر معتقدند هر دو املا درست است. بر خلاف فضا سازی های پرهزینه و پیچیده، ساده سازی قصه های شاهنامه برای مخاطب را می توان وجه مثبت اجراهای پارسایی دانست اما باز هم به این دلیل که کارگردان در ساختار روایت قصه های فردوسی دخل و تصرفاتی می کند، ممکن است زبان نمایش را برای کسانی که اشراف کامل به حماسه حکیم توس دارند، از پسندیده شدن دور کند.

شاخصه دیگر اجرای «هفت خان اسفندیار» که نمایشنامه آن را محمدرضا کوهستانی نوشته، تسلط ملموس نویسنده بر ادبیات و شعر است. کوهستانی در این نمایشنامه توانسته از عهده روایتگری امروزی از متنی کهن برآید. ضمن این که این متن نمایشی را

به گونه ای نوشته که همه بار داستان بر دوش دیالوگ های منظوم و شاعرانه شخصیت ها نباشد. پارسایی همین روزها نمایش موزیکال اساطیری «نبرد رستم و سهراب» را در مجموعه ورژنی انقلاب، استادبوم بین المللی تنیس روی صحنه دارد و می توان گفت آثار او از نمونه های قابل قبول و برمخاطب قصه های شاهنامه در قالب تئاتر است که در نوع خود حرفی برای گفتن دارند و با ذائقه تماشاگر امروزی، در هر سن و سالی مطابقت پیدا می کنند. در مجموع اگر حواشی مربوط به قیمت

برش

شاهنامه؛ کتاب توحید پرور

شناخت و بازنمایی آثار ادبی کهن عاملی مهم برای مقابله با تهاجم فرهنگی است. برای ادامه یافتن این تاثیرگذاری که بخش قابل توجهی از پیشینه فرهنگی ایران را شامل می شود و تا به امروز استمرار پیدا کرده، باید میراث ادبی اصیل ایران را شناخت و بار دیگر این آثار را مرور کرد. شاهنامه و بهره برداری از ظرفیت های دراماتیک آن مهم است؛ چراکه تنوع و گستردگی قصه های این کتاب، بیانگر تنوع فرهنگی ایران باستان است.

نتیجه داستان های شاهنامه آرزوهای ایرانیان برای پاسداشت از حریم خاک خود، نابودی دشمنان، رهایی بردگان و به سلامت رستن بی گناهانی از آتش است. فردوسی وقتی درباره توحید و یگانگی حرف می زند به زبان فلسفه سخن می گوید؛ به آفرینش خلقت اشاره می کند و سرچشمه همه خلقت و کائنات را پروردگار می داند؛ از این رو، پهلوانان او هم رنگ و بوی توحیدی دارند؛ بنابراین با شناخت و مرور آثار بزرگ ادبی از جمله شاهنامه، بار دیگر تکیهگاه فرهنگی مان تقویت خواهد شد؛ به ویژه در روزگاری که به هر حال انواع و اقسام همه های فرهنگی ما را تهدید می کند و این مهم به دست هنرمندان تئاتر، آسان تر و تماشاایی تر محقق می شود.

بیش شنیداری و دیداری اند، درمی آمیزد و نمایش را شورانگیز و شگفتی آمیز می سازد و آن را تا مرز آمیزه ای از نمایش زنده و هنری که فناوریانه ترین هنر در روزگار ماست؛ هنر نگاره های جنیان یا سینما نزدیک می گرداند.

وی افزوده است: این نمایش برآمده از تلاشی است پیگیر و پایدار و نستوهانه، نیز از باوری نیرومند و استوار و به همان سان، از مهری مهین و پرشور و شرار، به ایران.

بهروز غریب پور، کارگردان تئاتر

تلاش کرده تا با الهام گرفتن از شاهنامه و ادبیات ایران پیش از اسلام، از نظر ساختار، زبان، تحول موضوع و نحوه شخصیت پردازی، ابتکارهای نمایشی و طرح های دراماتیک تجربیات تئاتری جدیدی داشته باشد. شاید به دلیل همین رویکرد سختگیرانه، اما منحصربه فرد بوده که اجرای دو نمایشنامه «مویه جم» و «هفت خوان رستم» توسط صادقی بر صحنه تئاتر ایران از جمله آثار موفق و برمخاطب تئاتر کشور بوده است.

پری صابری و حفاظت از ثروت های ملی

«رستم و سهراب»، «مرغ باران» و «هفت خوان رستم» سه اثری است که پری صابری از پیشکسوتان تئاتر ایران، براساس قصه های شاهنامه فردوسی روی صحنه برد است. اصولاً علاقه مندان به تئاتر، این کارگردان را که همین روزها را از دست دادیم، با تولید و اجرای آثار نمایش براساس ادبیات کهن ایرانی و شعری مطرح ایران در دوره های زمانی مختلف به جا می آورند. وی معتقد است اجرای این دست آثار نمایشی بزرگداشتی از ثروت ملی محسوب می شود که به مارث رسیده است. در اجرای صابری از داستان های شاهنامه، هنرمند با به تصویر کشیدن نیروهای اهریمنی، مرگ، نیستی، نبرد، مدارا، شادمانی، آبادانی، شرافت و... روی صحنه تئاتر، به کمک ادوات موسیقایی بومی، عناصر تعزیه و حتی ورزش های باستانی، در تفهیم هرچه بیشتر داستان های پررمزوراز فردوسی گام برداشته است. الهام گرفتن پری صابری از شیوه روایی تعزیه برای بیان قصه هایی از شاهنامه را می توان امضای هنری این کارگردان دانست؛ در واقع وی وقتی با تأسی جستن از موسیقی، شعر، حرکت و فاصله گذاری به شکلی که در هنر تعزیه وجود دارد، به اجرایی از شاهنامه می رسد، تماشاگران را با تئاتری بومی، اما به روز مواجه می کند.

دمیدن روح تئاتر به نقاشی های قهوه خانه ای

رسول نجفیان با اجرای دو نمایش «رستم و سهراب» و «پیژن و منیزه» بر اساس داستان های شاهنامه فردوسی در دهه ۸۰ ارادت خود را به فخر ادبی ایران زمین نشان داده است. وی «رستم و سهراب» را با الهام از نقاشی های قهوه خانه ای و به صورت موزیکال روی صحنه برد و آنچه در اجرای نجفیان جلوه بیشتری داشت، تسلط هنرمند بر حوزه موسیقی و آوازه ای فولکلور ایران بود. این روایت های اجرایی موزیکال اما بدون دیالوگ بیشترین تاکید را بر موسیقی، حرکت و شکلی از قوای گذاشته بودند. دورتادور صحنه نمایش «رستم و سهراب» با تابلوهای قهوه خانه ای پوشیده شده بود و شخصیت های شاهنامه از دل این نقاشی ها بیرون می آمدند و تابلوها رانده می کردند؛ جذابیت این اجراه به همین ایده کارگردانی بود که شخصیت های نمایش را از دل نقاشی های قهوه خانه ای یعنی هنری زاده شاهنامه فردوسی، زنده سازی می کرد.

تئاتر

THEATER

یکشنبه ۲۵ شهریور ۱۴۰۳ شماره ۶۸۵۶

روایتی فانتزی و کودکانه از رستم

در بین خانم های کارگردان تئاتر، مریم معترف سال ۱۳۹۵ با اجرای نمایش «قصه های من و تو و رستم و شاهنامه» تئاتری را روی صحنه برد که بر اساس قصه ای از شاهنامه نوشته شده بود. معترف همراه با حسن باستانی نویسنده «قصه های من و تو و رستم و شاهنامه» با این اجرا برای گروه سنی کودک و نوجوان در تالار هنر، روایتی ویژه از شاهنامه را با نمایش چند داستان با محوریت رستم ارائه داد که در فضای فانتزی و شاد برای کودکان و نوجوانان اجرا شد. تجربه موفق معترف بار دیگر نشان داد که جان بخشی به اسطوره های ملی و میهنی نه تنها نیاز فرهنگی کشور است، بلکه مشتری و علاقه مندان خاص خودش را هم دارد.

دور وایت موزی در دگرگونی اسطوره ها

محمد رضایی را د نمایشنامه نویسان و کارگردانان تئاتر ایران نیز که آثار قابل توجهی را نوشته و اجرا کرده، دو نمایشنامه «بارگشت به خان نخست» و «خان هشتم» را بر اساس داستان های شاهنامه نوشته که هر دو اثر نیز روی صحنه رفته اند. «بارگشت به خان نخست» دارای دو بخش مستقل، اما تکمیل کننده یکدیگر با دو روایت موزایی است. برزگاز پهلوانی حماسی و گردیده زنی تیره بخت داستان خود را در این اثر روایت می کنند. رضایی را د «بارگشت به خان نخست» از سال ۱۳۸۴ در مجموعه تئاتر شهر روی صحنه برد. وی در نمایشنامه «خان هشتم» رستم و اسفندیار نیز به روایت یکدیگر از دیدگاه خود می پردازند. این اثر نمایشی نیز سال ۱۳۸۲ با کارگردانی آروند دشت آرای روی صحنه رفت. در هشتمین خوان داستانی کهنه با فضا سازی خاص، به زبان اجرایی از جنس رستم و اسفندیار هزاره سوم، باز تولید شده است. در این اثر دو عنصر وجود دارد؛ یکی رستم دستان که با آن همه قهرمانی، در چاه مرگ گرفتار آمده و واپسین لحظات عمرش را با درد که خود نقطه «تولد» است، سپری می کند و به عنوان زنی که در خلاء هزار چهره روزگار ما گرفتار آمده، اسطوره ای دگرگون را نقل می کند. عنصر دیگر اسفندیار است؛ پهلوان رو بین تن شاهنامه، اسطوره ای که از بیم جاودانگی، به سمت مرگ می دود.

شاهنامه به روایت عروسک ها

بهروز غریب پور از جمله هنرمندان شناخته شده تئاتر و تئاتر عروسکی ایران است که با تولید اپرای عروسکی «رستم و سهراب» بر اساس شاهنامه فردوسی اقدامی قابل توجه را در زمینه استفاده از اثر ماندگار حکیم ابوالقاسم فردوسی در تئاتر ایران انجام داد. اجرای عروسکی شاهنامه توسط غریب پور مورد توجه گسترده مخاطبان قرار گرفت. غریب پور معتقد است؛ در شاهنامه بیش از ۱۸ چهره دراماتیک همچون رودابه، اسفندیار، رستم، سهراب و... داریم که با چهره های دراماتیک سوفوکل برابری می کند. به گفته این هنرمند؛ ابرج نخستین چهره تراژیک شاهنامه است که به دست برادرش کشته می شود. این داستان تشابه زیادی به جولیوس سزار دارد. یا سرنوشت افراسیاب به سرنوشت مکبث بسیار نزدیک است. پایان زندگی خسرو نیز پایان تراژیک ریچارد دوم را به یاد می آورد؛ با وجود تمام اینها پیراه است اگر موسیقی را از شاهنامه حذف کنیم و آن را نادیده بگیریم، غریب پور می گوید؛ فردوسی نخستین آپرانویس ایرانی است که برای نقل داستان هایش جز از طریق اپرا ابرای نیست. اپرا ضمناً موسیقی شاهنامه را به خوبی حفظ می کند و نشان می دهد.

قاب مقاومت

زیتون در زنجیر

سلیمان منصور، هنرمند شناخته شده فلسطینی است که کارنامه هنری خود را وقف مبارزات مردم خود برای رفع اشغال کرده است. در آثار او دهقانان و زنان فلسطینی با لباس های سنتی حضوری پررنگ دارند و درخت زیتون به عنوان سمبلی از فلسطین غصب شده در آثارش همیشه دیده می شود. درختی که با وجود این که به زنجیر اشغال مبتلاست، همچنان سبز است و میوه می دهد، درختی که خداوند به آن سوگند خورده و در سرزمینی می روید که خداوند برگشت داده است. این هنرمند که چندین دهه است در آثارش بر موضوع «زمین» تمرکز کرده، سعی می کند در آثار جدیدش حالت های مختلف انتظار و از دست دادن طاقت را که حاصل تجربه شخصی او به عنوان یک فلسطینی است، به مخاطبانش منتقل کند.

صحنه

تمدید اجرای یک نمایش در چهارسو

مجتبی رجبی معمار، بهروز پناهنده و شهره سلطانی، بازیگران نمایش «من و گریه پری» هستند که قرار است تا دهم مهر روی صحنه میزبان تماشاگران باشد. این نمایش هر شب به جز شنبه ها ساعت ۱۸:۳۰ در سالن چهارسو اجرا می شود. در خلاصه داستان این نمایش آمده است: «ساسان و پری که زندگی خوبی با یکدیگر دارند، زندگی شان با ورود گریه دگرگون می شود.» اسماعیل خلج، مهرداد اکورش نیا، مهرداد رایانی مخصوص، هایده حائری، مازیار لریستانی، حمیدرضا پگاه، عبدالجبار کاکاوند، پریزنا ایزدیان، مجید قناد، سیاوش طهمورث، باربد بابایی، سعید ذهنی، ارش نوذری، کوروش جوان، شاهد احمدلو، سام قربیان، آرش معیریان، عباس رافعی، رحمت امینی، گلاب آدینه، شهره رغانی، خسرو احمدی، الهام صفوی زاده، حسن مصطفوی، والا یار، بابک صحرایی و صحراسالدهی از جمله هنرمندانی هستند که تاکنون به تماشای این اثر نشستند.

شیوا حسینی طراح صحنه، سوسن سلطانی طراح لباس، کامیاب معماری طراح گریم، رضا خضرائی طراح نور و مهدی دواپی به عنوان طراح پوستر و بروشور در این پروژه سلطانی را همراهی می کنند.

دختر و اجرای نمایش نیمه تمام پدر

ستاره پسیانی که خود هنرمندی با سابقه در هنر نمایش است، در نخستین سالگرد نبود پدرش، یکی از پروژه های نیمه تمام او را به سرانجام می رساند. به گزارش ایسنا، آتیلا پسیانی حتی در دوران بیماری هم از تئاتر دور نبود و قصد داشت نمایشی را با نام «جزیره گنج» روی صحنه بیاورد.

نمایش «جزیره لؤلؤ» جدیدترین کار گروه تئاتر «دبازی» اقتباسی آزاد از داستان جزیره گنج نوشته رابرت لویی استیونسن است که متن آن را آرش نعیمیان و خسرو پسیانی به صورت مشترک نوشته اند. این نمایش همراه امسال، همزمان با نخستین سالگرد درگذشت آتیلا پسیانی، در تماشاخانه ایران شهر روی صحنه می رود و اطلاعات تکمیلی و جزئیات بیشتر درباره آن در خبرهای بعدی منتشر خواهد شد.

